

Jr 29 Zítra není včera

Autor přípravy

[Jean Hadey](#)

1. První reakce

Kdo komu píše? Kde dopisy začínají a kde končí? Oč vůbec jde? Tomu se snad ani nedá rozumět...

Ten, kdo na začátku (v. 4-7) dává tak pěkný slib, na konci (v. 26-27) vypadá úplně jinak...

Eleas, Šafan, Gemarjáš, Chilkijáš, Sidkijáš, Achab, Sefanjáš... Co je to všechno za lidi?

A přitom se pořád opakuje (v. 4.8.10...), že jde o slova, jež řekl sám Hospodin.

2. Text

2.1. Poznámka k celému oddílu

Verš 16-20 zde neprobíráme. V Septuagintě ani nejsou. Navazují na Jr 24 a viditelně byly přidány později na podporu potomkům někdejších přesídlenců.

Verše 8-10 a 20-23 tvoří dvě samostatné jednotky a reagují na obsah úvodního dopisu. Nesou stopy poexilního zpracování a zmíníme je na konci komentáře.

To, co v kapitole zbývá, lze shrnout třeba takto:

v. 1-7 Jeremjáš píše přesídlencům

v. 25-28 Šemajáš odpovídá za přesídlence knězi Sefanjášovi

v. 29 Sefanjáš čte dopis Jeremjášovi

v. 24.30-32 Jeremjáš odpovídá (slovy Hospodinovými) Šemajášovi

2.2. Postavy

Lidé, o kterých tu čteme, jsou s výjimkou Jeremjáše téměř neznámí. Achab, syn Kólajášův, Sidkijáš, syn Maasejášův, Šemajáš Nechelamský - odjinud o nich nic nevíme. Sidkijáš by snad mohl být bartem kněze Sefanjáše (Jr 29,25; 21,1; 37,3). Lidé odvedení do exilu patrně měli pořád dost velkou autoritu, Šemajáš Nechelamský ji měl dostatečnou na to, aby dával příkazy jednomu z jeruzalémských kněží - jeruzalémští "funkcionáři" totiž byli přece jen pouhými náhradníky za ty, kdo byli odvedeni.

Eleas, syn Šafanův, a Gemarjáš, syn Chilkijášův, mohli být dětmi někdejšího písaře a

velekněze za Jošijášovy reformy (2 Kr 22) - snad vlivní u dvora a příznivě nakloněni Jeremjášovi; jejich mise u Nabuchodonozora bbyla dílem diplomatických schopností krále Sidkijáše.

Sefanjáš, syn Maasejášův měl na starosti chrámovou stráž. K Jeremjášovi ho poslal král Sidkijáš (21,1). Podle Jr 52,24-27 a 2 Kr 25,18nn byl Sefanjáš po pádu Jeruzaléma popraven.

2.3. Poznámky k některým výrazům

29,1: Toto jsou slova dopisu, možná přesněji záležitost dopisu, neboť výraz rbd může znamenat i věc, záležitost. Verše 1-3 jsou úvodem k celé kapitole.

29,2: tesaři a kováři - deportace se snažila zbavit Jeruzalém lidí schopných pracovat na obraně města a zároveň přivést Nabuchodonozorovi schopné dělníky pro jeho projekty.

29,7: prosperita, přesněji pokoj (tak i český ekum. překlad), mowlaš. Lze překládat i štěstí (v protikladu k neštěstí), ale jde o plnost života, nejen prostou materiální hojnost.

29,8: Neposlouchejte sny, které míváte - výklady snů coby předpovědi budoucnosti už se tehdy praktikovaly.

29,10: Splním na vás své dobré slovo, důraz je na činu, splním.

29,13: Budete se mne dotazovat celým svým srdcem - důraz je na výlučnosti: po návratu z exilu nebudou hledat nic a nikoho jiného než Hospodina.

29,27: רָגַע - v hebrejštině zřídka užívané slovo, znamená křičet (na někoho)

2.4. Kontext

Kontext literární

Jeremjášova kniha shrnuje dosti nesourodou řadu výroků a příběhů. Jr 29,1-7 a 29,24-32 stojí osaměle stranou a vypráví o výměně dopisů mezi Jeruzalémem a Babylonem ka krále Sidkijáše mezi roky 597 a 587 př. n. l.

Způsob, jakým jsou v Jr 27 - 29 zachycena jména, naznačuje, že tyto kapitoly tvořily celek (nevíme, kdy proběhla redakce). Týkají se debaty o tom, jaké je opravdu Boží slovo ve chvíli, kdy si má Juda vybrat mezi revoltou a podrobením.

Těsné sousedství kapitol o naději (30 - 32) naznačuje, že Jr 29 je text o budoucnosti.

Tyto souvislosti hrály podstatnou roli při způsobu, jak byl dopis přesídlencům vykládán při utváření této knihy.

Kontext historický

Bylo by dobře, nakolik to je možné, rozlišovat mezi historickým kontextem vzniku tohoto

dopisu a kontextem následujících redakcí textu.

Dopis nás zavede do poslední fáze judského království. Roku 597 Nabuchodonozor dobyl Jeruzalém a odvedl do zajetí místní elitu i s králem Jojakínem. Místo něj dosadil na trůn Sidkijáše. Tím začíná debata, jež rozdělila jak exulanty, tak zbylé obyvatele Jeruzaléma: Máme se podrobit, anebo povstat, spoléhající na pomoc Egypta a sousedů a samozřejmě na věrnost Hospodinovu? Jeramjáš radí podrobit se, aby přežili. To je smysl jeho výroků v této a v předchozích kapitolách. Nakonec se Sidkijáš přiklonil na stranu zastánců revolty a vše skončilo pádem jeruzaléma.

Jeremjášův dopis můžeme snad datovat léty 593-592, dobou, kdy se několik malých zemiček pokoušelo vytvořit koalici (sr. 27,1-3).

Verše 1-7 a 24-32 byly asi redigovány v průběhu exilu, když se na situaci z let 593-592 už zapomínalo (proto snad ona upřesnění ve verších 1-3). Datum pozdějších vsuvek a konečné redakce je těžké určit. Mate i obsah v. 21-23. Náznak veršů 10-14 o konci zajetí by odpovídal poexilní redakci, stejně jako téma falešného proroctví (kap. 27 - 29): fakta už nejsou tak ožehavá, zato umožňují uvažovat o typech pravých a falešných proroků.

2.5. Komentář

29,4-7: Jeremjášův dopis

Srovnání s Dt 20,5-7 a 28,30-33 ukazuje, že Jeremjášův dopis neradí jen k přizpůsobení a trvalému usazení. Boží slovo je pro odvedené zaslíbením požehnání: totiž pro ty, kdo uznají, že je sem mohl nechat odvést Bůh (v. 7). Výzva, aby zakládali rodiny, připomíná požehnání prvnímu lidskému páru v Gn a zaslíbení daní Abrahamovi a Sáře. I v exilu se rýsuje budoucnost.

Modlete se za (cizí) město - tato slova jsou ve Starém zákoně dost ojedinělá, ale není to ještě totéž, co v Mt 5,44 (milujte nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují). Prorok zve k budoucnosti v Babyloně pod požehnáním izraelského Boha.

Hospodina lze vzývat i v cizí pohanské zemi. Navzdory zlořečení spojenému se životem v cizí zemi (Oz 9,1-5; Am 7,17) nejsou Judejci v cizině od Boha odříznuti. Nemají chrám, mohou však k Bohu volat a on je uslyší. Budoucnost judského lidu bude na nějaký čas spojena s místem, kam je Bůh dal odvést - a jeho požehnání tam jde s nimi a vztahuje se i na pohanský lid, uprostřed kterého žijí.

Jeremjáš je nevyzývá, aby se zabydleli provizorně, s vidinou na návrat. Usad'te se natrvalo, návrat nebude. Tento výhled vede k nezvyklému obsahu v. 7.

29,24-28: replika odvedených

Přesídlenci Jeremjáše nepochybně znali z dřívějších dob a měli ho nejspíš za šílence, kterého je radno umlčet. Odpověď podle toho vypadá a je koncipována jako výtko

Sefanjášovi, jenž měl na starosti pořádek v chrámu: zklamal.

Odpověď ukazuje, že jim pozitivní prvky Jeremjášova dopisu mnoho neříkaly. Ve slibu požehnání četli jen konec svých nadějí na brzký návrat a obnovu (sr. Chananjáše, Jr 28,3). Byli přesvědčeni, že si Hospodin vybral Jeruzalém, sídlí v tamním chrámu a nenechá bez trestu urážky, kterých se Babyloňané svým jednáním dopouštějí.

Jeremjáš jde proti této tradiční víře. Asi ho viděli jako pomatence, jenž zpochybňuje Boží věrnost a sliby dané kdysi předkům.

29,24-25.29-32: odpověď Jeremjášova

Nikdy už se nedozvíme, dal-li Sefanjáš Jeremjášovi číst Šemajášův dopis proto, aby ho zastrašil, nebo aby mu naopak projevil své sympatie. Jisté je, že konflikt vypukl opravdu ostře: prorok pronáší nesmlouvavý soud (sr. Pašchur Jr 20,6; Chananjáš Jr 28,15-17) Soud odpovídá Dt 13,6 (smrt falešným prorokům a hadačům ze snů). Dát přednost momentálním iluzím před budoucností, kterou nabídl Hospodin, to je zde na stejné rovině jako modlářství. Šemajáš a Jeremjáš nemohou dál komunikovat, protože jeden popírá víru druhého.

Samotná sankce je jen "přirozeným" následkem: vždyť Šemajáš se řadí mimo požehnání, o němž mluví Jeremjášův dopis.

29,8-15: ohlášení návratu

Tyto verše mluví o tom, co přijde po roce 597, a berou to opačně než v. 1-4: Návrat přijde (zadlouho, ale přece), takže zdejší pobyt skutečně bude provizorní. Je třeba je vnímat jako pokus, jak sladit prorokův dopis s realitou, jež nastala návratem z exilu. Staly se součástí dopisu a kladou důraz na hledání Hospodina (zvl. ve spojení s v. 16-20).

Konflikt mezi Jeremjášem a protivníky se tak přesunuje do otázky, jak dlouho bude exil trvat, a oslabuje základní problém, totiž jak pojmut budoucnost.

29,21-23: tematika falešných proroků

Zvláštní: bylo by srozumitelné, kdyby Nabuchodonozor zle naložil s "proroky", kteří podněcují k odporu a mluví o změně brzké poměrů, a místo toho čteme o trestu za cizoložství. Nepochybně jde o vnitřní izraelský pohled zdůvodňující, proč dva muži dostali tak přísný trest. Falešným prorokem byl spíš Šemajáš, zato o Achabovi a Sidkijášovi nevíme zhora nic, a přece právě oni jsou označeni za muže, kteří klamně mluvili v Božím jménu. Achaba, Sidkijáše a Šemajáše redakčně spojilo odmítnutí Božích slov, jak je vyřídil Jeremjáš. Odpovídá to tématu falešného proroctví (Jr 27 - 29).

V konfliktu dvojího pojetí Božího slova Šemajáš o Božím slovu vlastně vůbec nemluví, ale odvolává se na dohlížitelskou funkci Sefanjáše. Zmínka o Achabovi a Sidkijášovi umožnila

redaktorům, aby konflikt mezi dvěma proroky přiřadili ke konfliktu, jaký měli Jeremjáš a Chananiáš (Jr 28). Vyprávění se tím trochu posunuje: od faktů k teoretickým debatám o pravých a lživých prorocích.

3. Teologická témata

Budoucnost lidu není vázána jen na jednu zemi, Boží požehnání na lid dosáhne i do Babylonu a skrze požehnání Babylonu. Jeremjáš tak "odnárodňuje" Hospodina a rozchází se s běžným starověkým teologickým pojetím, jež předpokládalo jeden lid, jedno území, jednoho krále, jeden chrám, jednoho hlavního boha. Tento rozchod s tehdejší běžně uznávanou teologií je počátkem skutečného monoteismu.

Obsah naděje doznal určitých změn: netřeba už vlastnit zemi, nýbrž žít pod Božím požehnáním i uprostřed cizích zemí, které Judu porazily.

Právě toto zpochybnění tradiční víry a naděje učinilo dialog mezi prorokem a přesídlenci nemožným. Oni zastupují provolegovanou vrstvu nynějšího náboženství, zatímco prorok je zve k obratu.

Kritizuje zkostnanělé vnímání Božího slova: slovo minulosti získalo absolutní hodnotu pro všechny časy a za všech okolností. Je na tom postaven celý instituční systém: (idealizovaná) minulost se stala vzorem pro časy budoucí. A v rámci očekávání této minulosti, jež se jednou vrátí, se Bůh stává nehybným idolem, jehož věrní jsou stále víc a víc vzdáleni realitě.

Jeremjášovými ústy zve Bůh přesídlence, aby žili solidárně se světem, který je teď kolem nich. Ne aby s ním splynuli, ale aby v něm žili a nesli Boží požehnání všem národům.

4. Dnešní pohled na tento text

Ač se zdá, že nás tento text zavede do dávno překonané minulosti, přece vyvolává otázky, které věřícího člověka provázejí v každé době. Tradiční formy víry nepředvídají svou vlastní krizi, a když nastane, postoje a názory na sebe hodně naráží. Je to nevyhnutelné? A nebylo by vůbec nejhorší, kdyby už na sebe ani nenarážely, kdyby nikdo žádný názor ani neměl? Kde je však dnes, v nynějších debatách, pravé vyjádření víry a autentická naděje složená v Boha? Lze v čerstvých událostech číst výraz Boží vůle? Máme se podřizovat historické situaci, nebo se jí bránit? Ve svých dobách viděl Jeremjáš v cizí moci výraz Božího hněvu vůči lidu. Později mu vývoj dal za pravdu a i sami exulanti na to přišli.

Znamená to, že Jeremjášův postoj platí vždycky, za všech okolností? Není někde u začátků židovské pasivity vůči pogromům a šoa? Nicméně babylonský exil a šoa je třeba pečlivě rozlišit. Babylonské zajetí nemělo nic společného s genocidou, ba ani s nucenou asimilací. Exil však otevře jinou budoucnost než návrat ke starému: ten nemůže sloužit za vzor ani se stát normou. Síla Jeremjášova proroctví je v tom, že nabídl otevřenou budoucnost, k níž náleží vztah k živému Bohu.

5. Podněty ke kázání

a/ Modlit se za nepřítele?

Tady je asi bod, v němž Jeremjášův dopis zašel nejdál. Nabízí jiný model pokoje.

Davidovským ideálem, k němuž se upnuli exulanti, je pokoj zajištěný vojenským vítězstvím nad všemi nepřáteli. Pokoj vše-mo-hou-cího Boha projevený v lidské vojenské síle.

Jenže tak se Bůh všemohoucí stane idolem v rukou lidu, státu, strany, sportovního klubu...

Jako by byl bezpodmínečně na straně jedné části lidstva proti ostatním.

Jeremjáš tuhle představu bourá, vždyť je to iluze: žádný svatý lid a žádná svatá země není bez věrnosti Bohu - jež se projeví v sociální spravedlnosti a respektu k právu...

Modlit se za Babylon, modlit se za nepřátele - ne aby se obrátil, ale pro jeho pokoj, štěstí: to se však ještě předtím musím přestat považovat za Božího majitele. Pak z Božího pokoje nebudou vyloučeni ani mí včerejší nepřátelé. A zlomí se tím kruh neustálé odvety.

Nemá to co dělat s poráženeckým podrobením: modlit se za svět, do něhož jsme vrženi, znamená, že s ním navazujeme vztah solidarity. Nemusíme mu nutně vládnout, chceme-li mu být svědky o Bohu života a pokoje.

Že by utopie? Jistěže. Neudržitelná v případech, kdy je společen-ství věřících přímo ohroženo na existenci - historie přinesla dostatek příkladů. To však nebyl případ tehdejšího Babylonu a nelze jej zpěcnit jednou provždy.

Jeremjášovým dopisem nám Bůh zve, abychom hledali pokoj nejen pro sebe, nýbrž pro všechny. Však v evangeliu Kristus vyjádřil Boží moc ve slabosti. Kdybychom Jeremjáše považovali za zbabělce, vrátili bychom se do světa křížových výprav a dobovatelských bojů, v nichž neosvědčíme nic víc než svou touhu po moci. Modlit se za pokoj světa, byť i uprostřed nevyhnutelných střetů a zápasů, znamená nelámat už druhého člověka, odpůrce, cizáka... a dopřít příležitost Božímu pokoji, jenž všem otevírá životní prostor.

b/ Kde je Boží slovo?

Příběh o dopisu exulantům je příkladem odmítnutého dialogu. Zatímco přesídlenci mají Jeremjáše za potřeštěnce, který patří do klády a na krku má mít obojek, komentátoři ho nezapomínají obvinít, že se dal do spolku s nepřítelem. V obou případech se však mineme s teologickými otázkami, o které v textu jde.

Podobně jako tehdejší Judejci jsme i my nuceni zaujmout stanovisko ke krizím a sporům naší doby (rodina, sexualita, vzdělávání, ekologie, ekonomie, mezinárodní vztahy, politické otázky) a starat se rovněž o otázky vnitrocírkevní (podoba bohoslužeb, hospodaření, církevní instituce, katechetika atd.).

K rozdílným názorům příležitostí víc než dost, vyzkoušd si to mohou jak jednotliví věřící, tak celé sbory a církve. A už je tu pokušení použít evangelium a bibli jako kamenolom, kde

najdete spoustu munice, co ji lze mrštit po druhém nebo mu ji aspoň naházet na zahrádku. Ve jménu Písma svatého, to dá rozum.

Jr 29 představuje věřící, které zdobí věrnost magnetofonu či papouška. Nejsou schopni slyšet nové slovo, jež Boha líčí jinak, než se to dělávalo tradičně dřív. Nepochybně i my s tím máme potíže, že by biblické slovo mělo nebýt nehybné. Ne že by se Bůh “měnil”: ale mluví k člověku zrovna v jedné konkrétní situaci. Centrem víry (a biblické zvěsti) je vtělení živého Boha.

c/ Naděje není v minulosti

Je normální ptát se na budoucnost církve, když ztrácí vliv a je čím dál menší. Jak se tak dostává na okraj, mohla by se zhlédnout v minulosti, opřít se o praktiky zděděné z dávných časů a beznadějně zkoušet, jestli by nešly oživit.

Něco jako dodatečná výroba někdejšího zlatého věku, který ovšem nikdy nebyl. Nepříliš bystré opakování minulých manýr a pěkné postěžováníčko těch, kdo tenkrát nepatřili k lidem na výsluní.

Odmítneme-li uznat, že by někdy mohlo jít jen o manýry, znamená, že naděje nemá šanci. Těžko lze očekávat Boží království nebo se modlit za jeho příchod, máme-li za to, že už bylo a že se dá leda zkusit aspoň něco z něj zachránit.

Jeremjáš tvrdí, že naděje je ve věrnosti a v Božím požehnání, že však není v návratu kamsi zpátky.

Když proroka posloucháme, jsme naopak zváni, abychom stavěli a sázeli budoucnost. Ne abychom hledali moc nebo lákadlo, které by všechny přivedlo do kostelů, ale abychom sami pro sebe hledali nový vztah ke světu, v němž je nám dáno žít. Ne abychom hleděli být vůdčími mysliteli nebo strážci morálky, ale abychom tu žili věrně Bohu, v jistotě, že chce pro své stvoření dobro a že mu chce dát své požehnání, tedy život a pokoj.

Budoucnost patří dohromady se solidaritou vůči světu. Solidarita neznámá, že sami sebe opustíme a že se rozpustíme ve světě. Věrnost evangeliu Kristovu církev vždycky od světa odliší. Funkcí církve je přijmout v tomto světě roli svědka, který se rozešel s logikou sobecké konkurence a vytváří spravedlivý pokoj. Budoucnost církve je tady. Za všemi peripetemi je její budoucností Boží království.

edice